

צחצוח חרבות וצהלת סוסים

בשתי משניות מוזכרים רוב כלי הנשק האישיים שהיו קיימים בעולם העתיק. שמות כלי הנשק ניתנים בלשון המקרא ובלשון חז"ל

ציור המתאר את קרב מרתון בין יוון העתיקה לפרס

- "צהלת סוסים". אנחנו מכירים מהמקרא "והעיר שושן צהלה ושמחה" (אסתר ח, טו). יש במקרא אבירים צוהלים אצל ירמיה. אבל סוסים? סוסים נוחרים: "מדן נשמע נחרת סוסיו מקול מצהלות אביריו רעשה כל הארץ וגו'" (ירמיה ח, טז). רש"י מפרש "לשון צהלת ניצחון במלחמה". ואכן הפועל הזה נתייחד לסוסים. הרי לכל חיה יש פעולה משל עצמה: האיל עורג, השחל נוהם וגועה לעגלים, הסוס צוהל, העוף מצפצף והכלב נובח (על פי רש"י יואל א, כ). אבל לא רק אנשים - אבירים, חתנים ועוד - וסוסים צוהלים: גם מים צוהלים, פנים מצהילים, כלומר מאירים. ואסיים ברשימת מילים יפות המביעות שמחה ממדרש אבות דרבי נתן וגם שיר השירים רבה: "עשרה שמות נקראת שמחה אלו הן: ששון, שמחה, גילה, רינה, דיצה, צהלה, עליזה, חדווה, תפארת, עליצה". על הגפת תריסים, על שפעת קלגסים, על קול קרנות וצווחות, על דרכת קשת ועוד - ברשימות הבאות.

העברית של צחצוח חרבות הוא במשנה הזאת. יש בעברית צחצוחים נוספים הקשורים לנוזלים: צחצוחי חלב, צחצוחי שמן, צחצוח שומן, צחצוח רוק וצחצוח זיבה - בכולם יש מעין הפרדה של נוזלים, טיהור נוזלים. מצחצוח חרבות קיבלנו מאוחר יותר צחצוח כלי זין באופן כללי.

על מילות שמחה בעברית

מעניין מאוד הפועל "צהל" בהקשר לסוסים

ד"ר אשר שפריר
בלשן, עורך ומתרגם. מתמחה בלשון
העברית ובסוציולוגיה של הלשון. חיבר
את מדריך העריכה "ניסוח בעברית"

הנשק האישי בעולם העתיק

רוב כלי הנשק האישיים שהיו קיימים בעולם העתיק מוזכרים בשתי משניות. הראשונה אומרת: "לא יצא האיש לא בסיף ולא בקשת ולא בתריס לא באלה ולא ברומח" (מסכת שבת, פרק ו, משנה ד). כלי הנשק הידוע לנו ביותר מהרשימה הזאת הוא הרומח ואולי גם הקשת. הסיף ידוע לנו מתחרויות הספורט, והאלה - מהמטרה. התריס, לעומת זאת, שייך בכלל למרכיבי הבית: התריס על המרפסת. האמת היא שכל אלה הם כלי נשק של העולם העתיק בלשון חז"ל, שבה כתובה המשנה, ושהיא פחות שגורה בנינו.

הסיף - מילה ארמית - הוא החרב המקראית, והתריס - מילה יוונית - הוא המגן המקראי. כלי הנשק האלה ונוספים מופיעים במשנה אחרת שבה הכהן משוח המלחמה מקיים "שיחת מוטיווציה" ליוצאים לקרב בלשון העברית: "אל ירך לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו וגו'". אל ירך לבבכם מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות, אל תיראו מפני הגפת תריסין ושפעת קלגסין, אל תחפזו מקול קרנות, אל תערצו מפני קול צווחות, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם" (מסכת סוטה, פרק ח, משנה א).

כלי הנשק המופיעים ברשימה המרשימה והמרגשת הזאת הם: סוסים, חרבות, תריסים, קלגסים, קרנות וצווחות. יש כאן עירוב מרתק של לשון מקרא ושל לשון חז"ל. כאן חזרה החרב המקראית במקום הסיף הארמי שבמסכת שבת. אולי הסיבה נעוצה בשם הפעולה המלווה את החרב: צחצוח. צחצוח, שפירושו ליטוש, מלווה את החרב, ואילו הפעולה שמלווה את הסיף היא הצלהוב "צלהוב סיפין" שפירושו הברקה. הרמב"ם מפרש "ברק סיפות". האזכור היחיד בשפה